

ELEKTRON DARSlikLARNING MAXSUS TALABLARI – TA'LIM JARAYONIDAGI MUHIM INNOVATSION TEXNOLOGIYA

Umarov Bekzodjon Azizovich

*Farg'ona davlat universiteti amaliy matematika va
informatika kafedrasi o'qituvchisi*

ubaumarov@mail.ru

No'monova Qoriyaxon Mo'sinjon qizi

Farg'ona davlat universiteti 3-kurs talabasi

qoriyaxonnomonova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola til o'qitish jarayonida zamonaviy innovatsion texnologiyalardan biri bo'lgan elektron darsliklarga bag'ishlangan. Elektron darsliklarni yaratish jarayonining o'ziga hos talablari mavjud bo'lib, ularga rioya qilish darslikning talim jarayonidagi samaradorligini oshiradi.

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiyalar, ta'lim jarayoni, elektron darslik, didaktik talablar, metodik talablar, psixologik talablar.

ABSTRACT

This article is dedicated to the integration of the latest innovative technologies, more precisely electronic textbooks, into the process of language learning. Creating high-quality electronic textbooks, like traditional textbooks, needs to know and follow the requirements that will make them more effective in use.

Keywords: innovative technologies, educational process, an electronic textbook, didactic requirements, methodological requirements, psychological requirements

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена интеграции новейших инновационных технологий, точнее электронных учебников, в процесс изучения языка. Создавая качественные электронные учебники, как и традиционные учебники, необходимо знать и соблюдать требования, которые сделают их более эффективными в использовании.

Ключевые слова: инновационные технологии, учебный процесс, электронный учебник, дидактические требования, методические требования, психологические требования.

KIRISH

Rivojlanish natijasida turli innovatsion texnologiyalar hayotimizga kirib kelmoqda va ular yildan-yilga takomillashmoqda. Ushbu texnologiyalar inson

hayotining mazmuniga aylanganini va ularsiz bir kunni tasavvur qila olmaydigan odamlar borligini inkor etib bo'lmaydi. Albatta, innovatsion texnologiyalar orqali o'quv jarayonini boyitish, ta'lim sifatini oshirish, uni qiziqarli va rang-barang qilish imkoniga ega ekanligimizga guvoh bo'lmoqdamiz, hozirda har bir o'qituvchi ulardan foydalanmoqda. Shu munosabat bilan, elektron darsliklarni yaratishda o'ziga xos talablar mavjudligini ta'kidlash zarur.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Elektron darslikni yaratish jarayonida qator talablar, jumladan, psixologik-pedagogik, texnik-texnologik, estetik va ergonomik talablar mavjud. Elektron darslik shuningdek, bosma darsliklarda bo'lgani kabi, an'anaviy didaktik talablarga javob berishi kerak.

Didaktik talablar o'qitishning maxsus qonunlari va didaktik tamoyillarga mos bo'lishi zarur. Quyida elektron darsliklarga qo'yiladigan an'anaviy didaktik talablar keltirilgan:

1. Ilm-fan, muhandislik va texnologiyaning so'nggi yutuqlarini hisobga olish

O'quv materiallarining mazmunini yetarli darajada chuqur va ishonchli ta'minlash. Elektron darslikdan foydalanib o'quv materiallarini o'zlashtirish jarayoni zamonaviy o'qitish uslublariga muvofiq tashkil etilishi lozim.

Masalan, tajriba, taqqoslash, kuzatish, abstraksiyalash, umumlashtirish, yaqinlashtirish, o'xshashlik, tahlil va sintez, modellashtirish usuli, tizimli tahlil usullari qo'llanilishi kerak.

2. Ta'limni o'zlashtirish darajasi bo'yicha talablar

Elektron darsliklar ta'lim mazmunining murakkablik darajasini va chuqurligini belgilash uchun mos vositalarni taqdim etishi lozim. Bu yosh xususiyatlari va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga oladi.

O'quv materiallarini haddan tashqari murakkablashtirish yoki ortiqcha ma'lumot bilan yuklash kerak emas, aks holda o'quvchi materialni o'zlashtira olmaydi.

3. Ta'lim jarayonida qiyinchiliklarni ta'minlash talablari

Elektron darslik orqali masalalar yechish va mashqlar bajarish orqali o'quvchining fikrlash faoliyati faollashadi.

Ushbu didaktik talablarning bajarilish darajasi elektron darsliklarda an'anaviy darsliklarga qaraganda sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

4. Ko'rgazmali ta'limga qo'yiladigan talablar

O'quvchilarning sezgir qabul qilish xususiyatlari va o'rganilayotgan ob'yektlar, ularning modellari shaxsiy kuzatuvlar orqali hisobga olinishi zarur.

5. O'z-o'zidan ta'lim olish, mustaqillik va faollikni ta'minlash talablari

Elektron darsliklar o'quvchilarni mustaqil ishlash uchun zarur vositalar bilan ta'minlashi lozim. Bu o'quv materiallaridan foydalangan holda ta'lim faoliyatining asosiy maqsad va vazifalariga erishishni ta'minlaydi.

Bu holatda ta'lim faoliyati o'quvchi uchun maqsadli va mazmunli jarayonni anglatadi. Maxsus fanlar bo'yicha elektron darsliklar tizimli yondashuv asosida ishlab chiqilishi lozim.

6. Elektron darsliklardan foydalanishda o'qitishning tuzilishi va ketma-ketligi bo'yicha talablar

Elektron darslikdan foydalanishda o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarning muayyan tizimini izchil o'zlashtirishlarini ta'minlash zarur. Bilim, ko'nikma va malakalar ta'lim tizimida mantiqiy tartibda shakllantirilib, hayotda o'z o'rnini topishi kerak. Buning uchun quyidagilar amalga oshiriladi:

Tavsiya etilayotgan o'quv materiallarini tizimlashtirish;

Har bir bo'limda shakllangan bilim va ko'nikmalarning rivojlanishini hisobga olish;

O'rganilayotgan o'quv materiallarining fanlararo muvofiqligini ta'minlash;

O'quv materiallarini yetkazish va ta'lim ta'sirlarini mantiqiy ketma-ketlikda rejalashtirish;

Ta'lim jarayonini o'qitish mantiqi bilan belgilanadigan ketma-ketlikda qurish;

Elektron darslikda tavsiya etilgan ma'lumotlar, mazmun va o'qitish usullarini o'quvchining individual imkoniyatlariga mos ravishda tanlash. Masalan:

Mazmunli o'yinli vaziyatlar yaratish;

Amaliy mashg'ulotlar va tajribalar tavsiya etish orqali real jarayonlar va ob'ektlar modellariga bog'lash.

7. Elektron darsliklardan foydalanishda bilimni o'zlashtirish barqarorligi bo'yicha talablar

Elektron darsliklarning bilimni barqaror o'zlashtirish talablariga javob berishi juda muhim. Bu o'quvchilarning chuqur fikrlash, xotira kabi qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va o'quv materiallarini mukammal o'zlashtirish imkonini beradi.

8. Elektron darsliklarda o'qitishning rivojlantiruvchi va tarbiyaviy funksiyalarini amalga oshirish bo'yicha talablar.

An'anaviy ta'lim nashrlari uchun didaktik talablardan tashqari, elektron darsliklar yaratishda va ulardan foydalanishda zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalar afzalliklaridan foydalanishga oid quyidagi maxsus didaktik talablar ham mavjud:

1. Moslashuvchanlik talablari

Elektron darslik o'quvchining individual imkoniyatlariga, ya'ni ta'lim jarayonidagi bilim, ko'nikma va psixologik xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Bunda elektron darslik moslashuvchanligining uch darajasi ajratiladi:

Birinchi daraja: o'quvchilarga o'zlari uchun qulay bo'lgan individual sur'atda o'quv materiallarini o'rganish imkoniyati beriladi.

Ikkinchi daraja: o'quvchining holatini diagnostik tahlil qilish, uning natijalariga asoslanib o'qitish mazmuni va usullarini taklif etish.

Uchinchi daraja: ochiq yondashuvga asoslangan bo'lib, foydalanuvchilarni guruhlamasdan, imkon qadar keng auditoriyalar uchun ko'p variantlarni ishlab chiqishni tavsiya qiladi.

Bu talablarga rioya qilish elektron darsliklarning sifatini oshirib, o'quvchilar uchun qulay va samarali ta'lim vositasi bo'lishiga xizmat qiladi.

Elektron darslikka qo'yiladigan talablar

2. Interaktiv ta'lim talablari

Interaktiv ta'lim talablari elektron darslikning o'quv jarayonida o'quvchi bilan samarali muloqot qilishi va o'zaro aloqani ta'minlashini nazarda tutadi. Elektron darslik vositalari interaktiv muloqot va fikr-mulohaza (feedback) taqdim etishi lozim. Muloqotning muhim qismi elektron darslikning foydalanuvchining harakatlariga bo'lgan munosabati hisoblanadi. Bu jarayonda fikr-mulohaza nazoratni amalga oshiradi, keyingi ish bo'yicha tavsiyalar beradi va ma'lumotlarga doimiy murojaat qilish imkoniyatini ta'minlaydi.

3. Kompyuter vizualizatsiyasini kiritish talablari

Elektron darslikda o'quv materiallarini taqdim etishda zamonaviy elektron vositalarning imkoniyatlarini tahlil qilish va taqdim etilayotgan ma'lumotlarning sifatini ta'minlash zarur. Kompyuter vizualizatsiyasi o'quv materiallarini ko'rgazmali, oson tushunarli va qiziqarli qilishda muhim rol o'ynaydi.

4. O'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish talablari

Elektron darslik bilan ishlashda o'quvchilarning mustaqil qarorlar qabul qilish, murakkab vaziyatlarda yo'l topish va ma'lumotlarni qayta ishlash ko'nikmalarini shakllantirish talab etiladi. Bu talab o'quvchilarning analitik va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

5. Elektron darslikda ta'lim materiallarini tuzilishi va funksional bog'liqligi

Elektron darslik ta'lim materiallarini tuzilish jihatidan tartibli va mantiqiy bog'langan holda taqdim etishi kerak. Bu talab materiallarning mazmunini yaxlit va uzviy tarzda tushunishga yordam beradi.

6. Ta'limning to'liqligi va uzluksizligini ta'minlash

Elektron darslik o'quv jarayonining uzluksizligini va ta'lim jarayonini to'liq qamrab olishni ta'minlashi lozim.

Методик talablar elektron darslikka qo'yiladigan didaktik talablarga bevosita bog'liq. Ular fan o'ziga xos xususiyatlarini, qonuniyatlarini o'rganish usullarini va zamonaviy axborotlarni qayta ishlash usullarini hisobga olishni talab etadi. Maxsus fanlar bo'yicha elektron darslik quyidagi metodik talablarga javob berishi lozim:

1. Tushunchaviy, obrazli va harakatli tarkibiy qismlarning o'zaro bog'liqligi

Elektron darslik ta'lim materiallarini taqdim etishda tushunchaviy (nazariy), obrazli (ko'rgazmali) va harakatli (interaktiv) komponentlarning o'zaro bog'liqligiga asoslanishi lozim.

2. Fanlararo mantiqiy bog'liqlikni hisobga olish

Elektron darslikdagi ta'lim materiallari yuqori darajadagi struktura shaklida, fanlararo mantiqiy bog'liqlikni hisobga olgan holda taqdim etilishi kerak.

3. Materiallarni bosqichma-bosqich o'zlashtirish va nazorat qilish imkoniyati

Elektron darslik o'quvchilar uchun o'quv materiallarini bosqichma-bosqich o'zlashtirish hamda turli xil nazorat shakllarini bajarish imkoniyatini yaratishi zarur.

Psixologik talablar

Elektron darslikni ishlab chiqish va undan foydalanishning muvaffaqiyati hamda sifati uning psixologik talablariga bog'liq. Quyida elektron darslik uchun qo'yiladigan psixologik talablar keltirilgan:

O'quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olish;

Ta'lim materiallari tushunarli va qiziqarli tarzda taqdim etilishi;

O'quvchining o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshirish.

Ushbu talablar elektron darslikning foydalanuvchi uchun qulay va samarali bo'lishini ta'minlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Elektron darslikka qo'yiladigan talablar

1. Ta'lim materiallarini ko'rsatish talablari

Elektron darslikdagi ta'lim materiali nafaqat og'zaki, balki kognitiv jarayonning sezgi va namoyish holatlariga ham mos kelishi kerak. Elektron darslikni ishlab chiqishda qabul qilish, diqqat, fikrlash, tasavvur va xotirada saqlash kabi psixologik jarayonlar xususiyatlarini hisobga olish lozim.

2. O'quv materiallarini loyihalash talablari

Elektron darslikdagi o'quv materiallari o'quvchilarning yosh xususiyatlari va dastlabki bilimlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilishi kerak.

3. Tasviriylar va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish talablari

Elektron darslik tasviriylar va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur.

4. Ma'ruzalarda foydalanish uchun elektron darslik talablari

Ma'ruzalarda foydalaniladigan elektron darsliklar quyidagi imkoniyatlar bilan ta'minlangan bo'lishi lozim:

video va audio kuzatish;
animatsion videolar orqali murakkab jarayonlarni ko'rsatish;
grafik va audio vizualizatsiya orqali matnlarni tushunarli qilish.

5. Eksperimental ta'limda foydalanish uchun elektron darslik talablari

Eksperimental mashg'ulotlarda ishlatiladigan elektron darslik quyidagi imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak:

o'quvchini ishga tayyorlash, ishni boshlash va tajriba o'tkazish vositalarini avtomatlashtirish;

eksperimental natijalarni qayta ishlash va tayyorlash;

natijalarni himoya qilish uchun dasturlar;

virtual tajribalar yaratishga mo'ljallangan modellashtirish komponentlari, turli jarayonlarni tezlashtirilgan yoki sekinlashtirilgan vaqt miqyosida o'rganish imkoniyatini berish;

o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini nazorat qilishga mo'ljallangan avtomatlashtirilgan dasturlar.

6. Amaliy mashg'ulotlarda foydalanish uchun elektron darslik talablari

Amaliy mashg'ulotlarda ishlatiladigan elektron darslik quyidagi imkoniyatlarni ta'minlashi kerak:

mavzu, maqsad va mashg'ulotning tartibi haqida ma'lumot berish;

javoblarning to'g'ri yoki noto'g'riligini ko'rsatish;

har bir o'quvchining bilimlarini nazorat qilish;

kerakli nazariy materiallar va vazifalarni hal qilish usullarini ko'rsatish;

“o'qituvchi - darslik - o'quvchi” ketma-ketligida fikr-mulohaza ta'minlash.

7. Elektron darslik tuzilishi va mazmuniga qo'yiladigan talablar

Elektron darslikning tuzilishi va mazmuni o'rganilayotgan fan dasturiga muvofiq bo'lishi va materialni chuqur o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur.

Ta'lim tizimi uchun elektron darslikka qo'yiladigan umumiy talablar

Ta'lim tizimida foydalanish uchun yaratilgan elektron darslik quyidagi umumiy talablarga javob berishi kerak:

Elektron darslik mazmuni va tuzilishi ta'lim standartlariga mos bo'lishi lozim.

Elektron darslikda muammo va tadqiqot vazifalariga asoslangan intellektual ta'lim tizimi bo'lishi zarur.

Elektron darslik quyidagi faoliyatlarni avtomatlashtirish imkoniyatlarini taqdim etishi kerak:

qidiruv, ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, tahlil qilish va qayta ishlash;

hisob-kitoblar, loyihalash, eksperiment o'tkazish va natijalarni qayta ishlash;

nazorat vazifalari va axborotni qayta ishlash.

Ushbu talablar elektron darsliklarning yuqori sifatli bo'lishini va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishni ta'minlaydi.

Elektron darslik murakkab obyektlar (mashinalar, uskunalar, texnik qurilmalar va boshqalar) ishlashini taqlid qilishni, turli jarayonlarning real, tezlashtirilgan yoki sekinlashtirilgan vaqt rejimida o'tishini namoyish etishni o'z ichiga olishi kerak.

Elektron darslikdagi o'quv vositalari - o'quvchini kelajakdagi kasbiy faoliyatiga mos ravishda virtual muhitda o'qitish imkonini yaratishi lozim.

Elektron darslikdagi barcha hisob-kitoblar ochiq vizualizatsiya tizimiga ega bo'lishi, o'zgaruvchan obyektlar yoki jarayonlar o'zaro bog'liqligini ko'rsatishi kerak.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, so'nggi yillarda mamlakatda elektron darsliklardan foydalanish va masofaviy ta'limni tashkil etish uchun axborot texnologiyalari vositalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Elektron adabiyotlarni yaratishning ilmiy va metodik jihatlari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilmoqda. Shu sababli, elektron darsliklardan ta'lim tizimida foydalanish yaqin kelajakda oddiy darsliklar kabi kundalik zaruriyatga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibrohimov A.E. Masofaviy ta'limning didaktik tizimi. O'quv qo'llanma. - T.: "Dars press", 2020. 112 bet.
2. Ignatova N.Y. Raqamli davrda ta'lim: monografiya / Rossiya Federatsiyasi Ta'lim va fan vazirligi; FGAOU VO UrFU, 2017. - 128 bet.
3. Irgasheva U. Ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda onlayn darslarning o'ziga xos xususiyatlari. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2 (10), 237-242-betlar.
4. Yusupov D.S., Kim L.A. Hayot sifatining sotsiomadaniy determinantlari. Markaziy Osiyo Nazariy va Amaliy Fanlar Jurnali, 2 (5-son), 2021, 81-84-betlar.
5. Yusupov D.S., Kim L.A. Ko'ngillilikning sotsiologik jihatlari. Xalqaro Ko'p Madaniyatli va Ko'p Dinli Tushuncha Jurnali (IJMMU), xalqaro, ochiq kirishli jurnal, 8 (4-son), 2021, 345-352-betlar.